

FUKUSHIMAEFFEKTEN HAR INTE FALNAT

SÖREN HOLMBERG

Fukushimaolyckan i mars 2011 påverkade den svenska kärnkraftopinionen. Åsikten att kärnkraften långsiktigt bör avvecklas ökade med i genomsnitt cirka 6 procentenheter om vi jämför SOM:s mätning 2010 före olyckan med höstmätningen 2011, ett halvår efter katastrofen. Nedgången i opinionsstödet för kärnkraften är inget unikt för Sverige. Motsvarande minskning i entusiasmen för kärnkraften kunde iakttas i de flesta länder där det fanns relevanta opinionsmätningar. Opinionsfallet i Sverige tycks snarare ha varit något mindre än i de flesta andra länder – påtagligt mindre än i Tyskland, men något starkare än i USA och Storbritannien (Holmberg 2012a).

Om vi jämför de svenska effektsiffrorna efter olyckan i Japan 2011 med motsvarande resultat för olyckorna i Harrisburg 1979 och Tjernoby 1986 visar det sig att Fukushimaeffekten är nästan lika stor som effekten efter Tjernoby och klart större än opinionsförändringen efter Harrisburg. Alla tre olyckorna påverkade kärnkraftsopinionen negativt – mest Tjernoby, därefter Fukushima och minst Harrisburg. Varaktigheten i opinionsförskjutningen efter Harrisburg var högst sex månader. Motsvarande Tjernobyeffekt varade längre, men inte mer än under cirka ett och ett halvt år (Holmberg 1988, Holmberg och Petersson 1980, Holmberg 2012b).

Frågan är vad som har hänt med Fukushimaeffekten så här ett och ett halvt år efter olyckan? Har den negativa opinionsförskjutningen för kärnkraften klingat av och kanske till och med börjat rulla tillbaka; såsom hände med opinionen efter Tjernoby. Eller kvarstår effekten? Kan den negativa synen på kärnkraft till och med ha stärkts ytterligare? Om effekten finns kvar, eventuellt ytterligare förstärkt, kan man spekulera kring andra förklaringsfaktorer utöver själva Fukushimakatastrofen. Som att flera länder beslutat att avveckla kärnkraften som en följd av olyckan, till exempel Tyskland, Schweiz och Italien – och därmed spätt på avvecklingsargumentationen även i Sverige. Och som att kärnkraftsförespråkarna inte drivit sin linje lika intensivt och övertygande i offentligheten sedan olyckan i Fukushima.

Fukushimaeffekten är kvar

Härdsmältan i Fukushima fick två omedelbara effekter på den svenska kärnkraftsopinionen. Andelen osäkra utan någon bestämd uppfattning ökade liksom även andelen som långsiktigt vill avveckla kärnkraften. I SOM-undersökningen 2012 ett och ett halvt år efter olyckan har dock uppgången i andelen utan åsikt under olycksåret 2011 gått tillbaka till tidigare nivåer. Andelen svarande utan uppfattning i kärnkraftsfrågan var 17 procent 2010, ökade till 21 procent 2011 för att 2012 åter gå ned till 16 procent.¹

När det gäller åsikten om kärnkraften långsiktigt skall avvecklas eller användas kan någon motsvarande återgång till ett tidigare opinionsläge inte spåras. Tvärtom visar resultaten på en viss ytterligare förstärkning i stödet för att kärnkraften skall avvecklas. I mätningen 2010 ville 39 procent långsiktigt avveckla kärnkraften. Den andelen steg till 44 procent efter Fukushimakatastrofen 2011. År 2012 har stödet för avvecklingslinjen ytterligare ökat till 48 procent. En ökning som nått och jämnt är statistiskt signifikant, men som dock inte är en minskning. Slutsatsen blir att Fukushimaeffekten kvarstår. Kärnkraftsopinionens svängning åt det kärnkraftsnegativa hållet efter olycka 2011 har inte försvunnit. Den finns kvar och har eventuellt förstärkts något ytterligare.

Redovisningen i figur 1 och i tabell 1 dokumenterar de exakta resultaten. Värt att extra lägga märke till är att på användarsidan är det speciellt förslaget att bygga ”fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden” som tappat mest i opinionsstöd – från 17 procent 2010 till 11 procent såväl 2011 som 2012. Tanken att bygga fler reaktorer än tidigare 12, idag 10, har alltid varit en minoritetsopinion i Sverige; en minoritetsopinion som har blivit än mindre efter Fukushima.

SOM-undersökningen innehåller inte bara policyfrågan kring kärnkraftens framtid. SOM rymmer ytterligare två enkätfrågor kring kärnkraftsopinionen som ger jämförbara resultat tillbaka före Fukushimaolycka. Dessutom innehåller SOM-undersökningen 2012 en ny mer allmän attitydfråga om kärnkraften. Resultaten från dessa frågor bekräftar bilden av att Fukushimakatastrofens effekt på den svenska kärnkraftsopinionen ännu inte har klingat av. Men de visar också att opinionsförändringen 2011-2012 är obetydlig till obefintlig. Opinionen har inte blivit ytterligare negativ till kärnkraften sedan mätning 2011. Fukushimaeffekten är kvar men har inte ytterligare förstärkts. Resultaten för de två tidsjämförbara mätningarna specificeras i figur 2.

På en förslagsfråga om att ”Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften” svarar 38 procent bra förslag 2010. Efter Fukushima ökar den andelen till 41 procent 2011 och 42 procent 2012; en treprocentenheters Fukushimaeffekt 2011 som följs av en ej signifikant enprocentenheters ökning 2012.

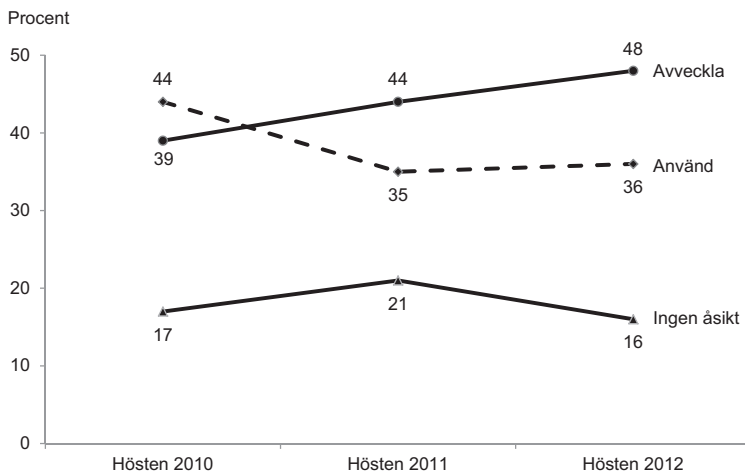
På en satsfråga ”Hur mycket bör vi i Sverige satsa på (kärnkraften) under de närmaste 5-10 åren?” anger 39 procent mindre än idag/helt avstå från kärnkraften i mätningen 2010. Som en följd av Fukushimaolycka stiger den andelen till 46 procent 2011 och förblir sedan på den nivån 2012. En sju procentenheters Fukushimaeffekt 2011, följd av ingen förändring 2012.

SOM-undersökningens tre tidsjämförbara enkätfrågor kring kärnkraftsopinionen visar alltså på en ökning för avvecklingsåsikten i alla tre mellan 2010-2011 (+5, +3 respektive +7 procentenheter). Här syns Fukushimaeffekten.² När det gäller förändringen mellan 2011-2012 fortsätter stödet för avvecklingslinjen att öka i två mätningar (med +4 respektive +1 procentenhet) medan en mätning visar en oförändrad opinion (+0). Den försiktiga slutsatsen är att opinionen inte fortsatt att bli ytterligare negativ till kärnkraften under år 2012.

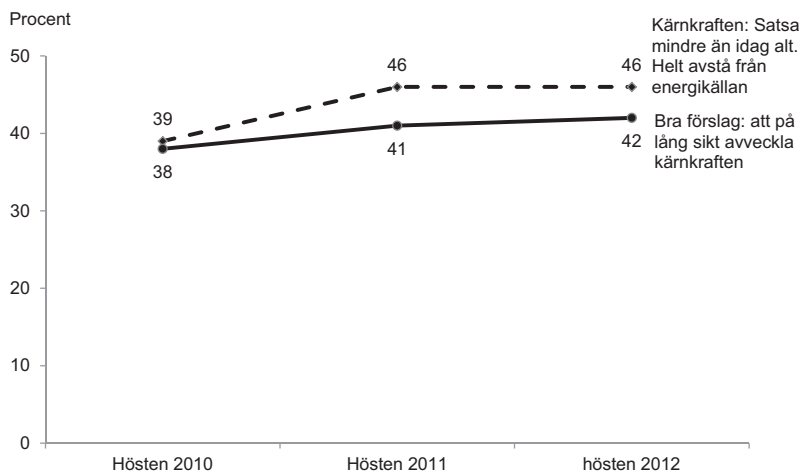
Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)

Fråga: "Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?"

	2010	2011	2012
Avveckla kärnkraften snarast	8	10	11
Avveckla kärnkraften, men utnyttja de 10 kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut	31	34	37
Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer	27	24	25
Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden	17	11	11
Ingen uppfattning/ej svar	17	21	16
Summa procent	100	100	100
Antal personer	1653	1597	1524
Andel avveckla	39	44	48
Andel använd	44	35	36
Övervikt avveckla	-5	+9	+12

Kommentar: Frågan ställdes för första gången i SOM 2010. Samtliga svarande ingår i procentbasen.**Källa:** Den nationella SOM-undersökningen.**Figur 1** Avveckla eller använd kärnkraften på lång sikt? Opinionsutvecklingen 2010-2012 (procent)**Kommentar:** Enkätfrågans formulering redovisas i tabell 1. Procenten har beräknats bland samtliga svarande i SOM-undersökningarna. Kärnkraftsolyckan i Fukushima inträffade i mars 2011, ungefär ett halvår före SOM:s höstmätning 2011.**Källa:** Den nationella SOM-undersökningen.

Figur 2 Avveckla kärnkraften långsiktigt respektive Satsa mindre på kärnkraft alternativt Helt avstå från kärnkraften 2010-2012 (procent)

Kommentar: Förslagsfrågan lyder "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften". Svartalternativen är mycket eller ganska bra förslag, varken eller, ganska eller mycket dåligt förslag. Andelen dåligt förslag (=avveckla ej) är 31, 26 respektive 26 åren 2010, 2011 och 2012. Satsafrågan lyder: "Hur mycket bör vi satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5-10 åren?" Svartalternativen är "satsa mer än idag; satsa ungefär som idag; satsa mindre än idag; helt avstå från energikällan; ingen uppfattning". Andelen satsa mer/satsa ungefär som idag på kärnkraft är 48, 39 respektive 43 procent. Procenten har beräknats bland samtliga svarande (se Hedberg och Holmberg 2013).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen.

Den nya enkätfrågan kring kärnkraftsopinionen i SOM 2012 är ett avsiktligt mycket allmänt formulerat spårsmål. Vi vill inte ha en fråga som är tidsbunden i sina svartalternativ och fokuserad på specifika policyförslag. Sådana frågor har vi redan. Tanken är att mäta en mycket generell attityd till olika energislag och bland dem kärnkraften. Frågan har följande enkla lydelse: "Allmänt sett, vilken är Din inställning till följande energislag?" med svartalternativen mycket eller ganska positiv, varken eller, ganska eller mycket negativ samt ingen uppfattning. I mätningen 2012 frågade vi om attityden till vattenkraft, kärnkraft och vindkraft.

Utfallet för kärnkraften blev 36 procent positiva, 25 procent varken eller, 40 procent negativa och 4 procent ingen uppfattning/ej svar. En svag övervikt för en negativ inställning till kärnkraften med andra ord. Om vi tolkar den negativa attityden som detsamma som att man vill avveckla kärnkraften ger den nya frågan samma typ av nivåskattning som våra tre andra kärnkraftsfrågor. I samtliga fall har vi en svag övervikt för åsikten att kärnkraften skall avvecklas framför åsikten att kärnkraften skall användas. Övervikten i procentenheter för avvecklingspositionen

är +4 procentenheter i den nya attitydfrågan (40 mot 36 procent). Motsvarande övervikt 2012 är +3 i satsafrågan, +16 förslagsfrågan och +12 i policyfrågan.³

Den nya allmänna attitydfrågans resultat kan inte jämföras bakåt till perioden före Fukushima. I Valundersökningen har vi dock sedan 1970-talet använt en liknande fråga om kärnkraften. Vi har frågat mycket allmänt om man i huvudsak är för eller emot kärnkraften som en energikälla. I valen 1976 till och med 1988 var det en övervikt som var emot. Men sedan valet 1991 har en övervikt bland väljarna svarat att de i huvudsak är för kärnkraften. I de två senaste valen har 51 respektive 48 procent uppgett att de är för kärnkraft mot endast 31 respektive 30 procent emot, och 18 respektive 22 procent ingen åsikt (Holmberg och Hedberg 2013, Oscarsson och Holmberg 2013).

Men alltså allt detta gällde innan härdsmltan i Fukushima. Om vi lite spekulativt jämför 30 procent emot kärnkraften i valet 2010 med 40 procent negativa till kärnkraft i SOM 2012 får vi en ökning i kärnkraftmotståndet med +10 procentenheter efter Fukushima, en något större Fukushimaeffekt än i övriga mätningar, dock i någorlunda samma härad – men framförallt i samma kärnkraftsnegativa riktning.

Kärnkraftsopinionen i olika sociala och politiska grupper

De flesta av de socio-politiska mönster som kärnkraftsopinionen uppvisade redan när frågan politiserades under 1970-talet och i folkomröstningen 1980 finns fortfarande kvar än idag mer än fyrtio år senare (Holmberg och Asp 1984). Gamla motsättningar är uppenbarligen seglivade. De sociala och politiska grupper som var mest negativa respektive mest positiva till kärnkraft vid tiden för folkomröstningen tenderar alltfört att vara mest för respektive emot kärnkraft på 2010-talet. Men vissa förändringar har inträffat. Allt är inte exakt som för fyrtio år sedan.

Resultaten i tabell 2 sammanfattar hur stödet för kärnkraften ser ut och har förändrats i olika sociala och politiska grupper i SOM-undersökningarna 2010-2012. Analysen bygger på resultaten för policyfrågan och visar andelen som långsiktigt vill använda kärnkraften. Bland samtliga som deltog i SOM-undersökningarna de tre åren var det 44, 35 respektive 36 procent som angav att de ville använda kärnkraften långsiktigt, en nedgång på -8 procentenheter mellan 2010 och 2012. Hur motsvarande resultat ser ut i olika samhällsgrupper framgår av tabell 2.

På 2010-talet återfinns socioekonomiskt och demografiskt de som är mest för att använda kärnkraften bland män, bland äldre personer, bland högutbildade, bland högre tjänstemän och bland stadsbor (men inte storstadsbor). Minst positiva till att använda kärnkraften är kvinnor, yngre, lågutbildade, arbetare, jordbrukare och landsbygdsbor. I folkomröstningen 1980 var mönstret mycket snarlikt. Män och äldre röstade klart oftare på linje 1-2 (=mer positivt till kärnkraft) än kvinnor och yngre, precis samma mönster som idag. Men då 1980 var åsiktsskillnaderna mellan arbetare och högre tjänstemän mindre än nu på 2010-talet. Högre tjänstemän röstade något mer kärnkraftspositivt än arbetare i folkomröstningen. Motsvarande

Tabell 2 Andel som är för att kärnkraften används i olika sociala och politiska grupper 2010-2012 (procent)

	Procent använda kärnkraften			Förändring mellan 2010-2012
	2010	2011	2012	
Samtliga	44	35	35	-8
Man	57	49	47	-10
Kvinna	31	23	25	-6
16-29	30	21	25	-5
30-49	41	36	34	-7
50-64	40	38	40	±0
65-85	49	40	40	-9
Lågutbildade	40	30	36	-4
Medellåg	45	32	35	-10
Medelhög	44	40	37	-7
Högutbildade	47	40	37	-9
Arbetarhem	35	31	30	-5
Tjänstemannahem	55	41	40	-15
Högre tjänstemannahem	56	55	57	+1
Jordbrukarhem	43	25	26	-17
Företagarhem	50	38	52	+2
Landsbygd	40	32	35	-5
Tätort	42	32	39	-3
Stad	47	38	38	-9
Storstad	43	36	32	-11
Klart till vänster	22	22	18	-4
Något till vänster	27	26	28	+1
Varken vänster eller höger	38	29	27	-11
Något till höger	58	43	52	-6
Klart till höger	70	60	67	-3
V	14	21	13	-1
S	33	29	27	-6
MP	13	10	18	+5
C	38	25	27	-11
FP	62	53	43	-19
KD	51	39	34	-17
M	63	51	58	-5
SD	63	54	50	-13
Inget parti	24	21	16	-8

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningarna 2012-2012. Frågeformuleringen redovisas i tabell 1. Samtliga som deltagit i SOM-undersökningarna ingår i procentbasen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen.

skillnad är klart större idag. Jordbrukare var den yrkesgrupp som röstade mest mot kärnkraft 1980. Idag är bönder fortfarande den yrkesgrupp som är minst positiv till kärnkraft. Utbildningsmässigt röstade högutbildade klart mer kärnkraftspositivt än lågutbildade i folkomröstningen. Den skillnaden har i stort sett försvunnit idag, även om högutbildade också 2012 är något mer kärnkraftspositiva än personer med lägre utbildning.⁴

Partipolitiskt hittar vi 2012 de mest positiva till att använda kärnkraften bland sympatisörer till Moderaterna, Folkpartiet och Sverigedemokraterna. Minst entusiastiska för kärnkraft är vänster- och miljöpartister. Däremellan befinner sig anhängare till Socialdemokraterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Jämfört med 1980 har relativt stora förskjutningar inträffat. Men det gäller inte moderater och folkpartister, de var redan 1980 bland de mest kärnkraftsvänliga, och inte när det gäller vänsterpartister som hela tiden varit bland de mest negativa till kärnkraft, men väl bland framförallt centerpartister och socialdemokrater. Centerpartister röstade lika sällan för linje 1-2 som vänsterpartister 1980. Idag är centeranhängare klart mer positiva till kärnkraft än vänsterpartister. Socialdemokrater var 1980 de som tillsammans med moderaterna stödde linje 1-2 allra mest. I dagens mätningar är M-sympatisörer klart mer positiva till kärnkraft än S-anhängare. Kristdemokraternas sympatisörer har likt C-anhängare också gjort en resa åt det mer kärnkraftsvänliga hållet och i ungefär lika stor utsträckning.

De två stora partipolitiska förskjutningar som skett i opinionen är alltså att S-anhängare relativt sett blivit mer kärnkraftsnegativa samtidigt som centerpartister och kristdemokrater blivit mer accepterande när det gäller kärnkraft. Dessa förändringar har resulterat i att vi fått en blockpolitisk uppdelning i kärnkraftfrågan som inte fanns för fyrtio år sedan. Numera är rödgröna sympatisörer, inklusive socialdemokrater, klart mindre positiva till att använda kärnkraft än sympatisörer till Alliansen, inklusive om än nätt och jämnt centerpartister. Kärnkraftsfrågan var inte en vänster-högerfråga och inte en blockfråga när kärnkraften blev het på 1970-talet (Holmberg, Westerståhl och Branzén 1977, Petersson 1977). Men idag är frågan om kärnkraftens vara eller inte vara en klar vänster-högerfråga där de två partiblocken har sympatisörer som tenderar att tycka olika.

Dock inte mer olika än att en opinionsövertikt för att kärnkraften skall avvecklas återfinns inte bara hos de Rödgröna partiernas sympatisörer utan också hos anhängare till Centerpartiet, Kristdemokraterna och till och med hos folkpartister (om än svagt). Det är endast bland sympatisörer till Moderaterna och Sverigedemokraterna som vi 2012 post-Fukushima återfinner en opinionsövertikt för att i framtiden använda kärnkraft.⁵

Ser vi på hur opinionen har förändrats i olika grupper efter Fukushima kan vi urskilja några sociala grupper där stödet för kärnkraften minskat klart mer än genomsnittet. Det gäller främst för tjänstemän och jordbrukare, men också delvis för storstadsbor. Nedgångar lägre än snittet finner vi i första hand bland högre

tjänstemän och bland företagare, där stödet inte har minskat alls, och bland äldre medelålders personer mellan 50-64 år.

De partipolitiska förskjutningarna är mer intressanta. Här ser vi att minskningen i stödet för kärnkraften har varit något större i mitten och till höger på den ideologiska skalan. Bland partiernas sympatisörer har FP-, KD-, SD- och C-anhängare tappat mest i kärnkraftsstöd. Minst nedgångar återfinns bland personer som stödjer något rödgrönt parti. I fallet MP ökar till och med stödet för att använda kärnkraften.⁶ Effekten av dessa förskjutningar blir att blockskillnaden i synen på kärnkraften har minskat något efter olyckan i Fukushima.

Om man vill leta efter eventuella tecken på att kärnkraftsopinionen kan vara på väg att återvända till läget före Fukushima kan man jämföra resultaten för 2011 och 2012 i tabell 2. Ökningar i stödet för kärnkraften kan signalera början på en återstuds och därmed slutet för Fukushimaeffekten. Bland samtliga svarande ökade andelen för att använda kärnkraften med +1 procentenhet mellan 2011 och 2012. Grupper som uppvisar en klart större ökning är främst företagare (+14), personer ideologiskt till höger (+8) och M-sympatisörer (+7), men också miljöpartiser (+8). Att tolka dessa förändringar som tecken på början till slutet för Fukushimaeffekten är dock inte självklart. Det kan vara frestande att spekulera, men det förefaller bäst att vänta och se vad höstens SOM-mätning visar.

Förtroende för budbäraren

Budskapet är centralt när det gäller all opinionsbildning. Människor påverkas och tar ställning till politikens innehåll. Men det är inte allt. Förpackningen kan inte negligeras. Ett snyggt omslag är aldrig fel. Dessutom kan inte budbäraren bortses ifrån. Det är en gammal etablerad sanning inom kommunikationsforskningen att attityder inte bara formas av budskap. De formas också av budbärarna. En förtroendefull och uppskattad budbärare är mycket mer effektiv som opinionsbildare jämfört med en misstrodd och impopulär budbärare.

Om vi applicerar denna insikt på vårt fall med den svenska kärnkraftsopinionen betyder det att vi inte bara skall studera åsikter för och emot kärnkraft. Vi skall även undersöka vilket förtroende människor har för energi- och kärnkraftsfrågans olika aktörer – för budbärarna av information i frågan. Och det har vi gjort ända sedan 1986 i samarbete med SOM-institutet. Svenska folkets förtroende för ett antal centrala aktörers information om energi och kärnkraft har mätts systematiskt under mer än tjugofem år. Bland de aktörer vars förtroende har studerats ingår exempelvis ”kärnkraftsindustrin” och ”miljöorganisationer”. Resultaten i tabell 3 visar hur förtroendet ser ut för sju olika institutioner/aktörer i mätningen 2012 och hur förtroendet har förändrats över tid.

Klart högst förtroende har forskare. Hela 84 procent av de svarande uttrycker ett mycket eller ganska stort förtroende för forskare i mätningen 2012. Det är i huvudsak samma resultat som alla tidigare år tillbaka till 1986. Forskare åtnjuter

Tabell 3 Förtroende för olika aktörer i energi- och kärnkraftsfrågan 1986-2012. Andel svarspersoner som anger ett mycket stort eller ganska stort förtroende (procent)

Fråga: "Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?"

	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Miljöorganisationer	57	65	63	64	61	64	69	68	65	71	67	59	59	65	59	55	61	61	60	60	65	64	65	63	60	67	65
Kärnkraftsindustrin	36	46	47	49	58	52	45	48	42	45	45	41	52	53	52	54	52	55	58	47	49	39	46	40	40	41	
Regeringen	52	52	49	37	36	44	36	43	46	39	38	28	43	42	44	54	52	42	38	45	42	45	52	51	52	50	
Forskare	81	89	88	85	87	83	80	83	81	81	85	81	82	85	87	85	85	82	85	82	83	81	82	84	82	83	84
Journalister	16	21	28	26	20	24	28	30	26	28	29	26	26	30	29	22	25	25	30	31	29	27	29	24	27	32	33
Statliga myndigheter	40	40	44	35	36	38	36	45	42	41	40	33	45	47	56	58	60	59	57	56	58	56	60	63	56	59	61
Elbolagen	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	29	27	--	26	24	21	23	26	--	22	20	25

Kommentar: Frågan innehöll också svarsalternativen ganska litet respektive mycket litet förtroende. Personer som ej besvarat förtroendefrågorna (mellan 4-10 procent genom åren) är inte medtagna i procentbasen. Ett – markerar att frågan ej ställts.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012.

ett mycket högt förtroende på energi- och kärnkraftsområdet. Förtroendemässigt på plats två kommer miljöorganisationer med 65 procent stort förtroende 2012, strax före statliga myndigheter på energiområdet med 61 procent. Regeringen hamnar på fjärde plats med 50 procent förtroende, följd av kärnkraftsindustrin med 41 procent. I botten hamnar journalister med 33 procent och elbolagen med 25 procent.

Bland de studerade aktörerna är det dock bara tre vars förtroende har något samband med vad människor tycker om kärnkraften. De aktörerna är miljöorganisationer, kärnkraftsindustrin och regeringen. Graden av förtroende för övriga aktörer har ett nära noll-samband med svenska folkets åsikter om kärnkraften. Det betyder att hur de värderas som budbärare inte påverkar vad människor anammar som åsikter om kärnkraften. Det är endast förtroenderelationen till kärnkraftsindustrin, miljöorganisationer och regeringen – bland de aktörer vi har mätt – som potentiellt kan påverka vad människor får för inställning till kärnkraften. Korrelationerna är relativt imponerande, .49 för åsiktssambandet mellan förtroendet för kärnkraftsindustrin och kärnkraftsåsikten, .38 för sambandet mellan förtroendet för miljöorganisationer och inställningen till att avveckla eller använda kärnkraft och .31 för motsvarande koppling mellan regeringsförtroende och kärnkraftsåsikt.

Den budbärare som alltså har det starkaste förtroendesambandet med människors kärnkraftsåsikt är kärnkraftsindustrin. Det är idag inte ett helt positivt besked. Förtroendet för kärnkraftsindustrin är sedan 2010 nere på bland de lägsta nivåer vi har uppmätt. Och det samtidigt som ”huvudkonkurrenten” miljöorganisationerna uppvisar bland de högsta förtroendesiffror de har uppnått. Kärnkraftsindustrin har alltid haft svagare förtroendesiffror än miljöorganisationer men den skillnaden är extra tydlig idag. Eftersom en förtroendesvag budbärare är sämre än en förtroendestark när det gäller att övertyga och bilda opinion är kärnkraftsindustrins nuvarande svaga förtroendeställning ett problem för användarsidan i kärnkraftsdebatten. På ett motsvarande sätt gynnas avvecklingsidan av att miljöorganisationer, när det gäller information om energi och kärnkraft, har ett så relativt högt förtroende bland svenska folket. I kampen om opinionen är det helt klart bättre att vara en budbärare med ett högt förtroende än att vara en budbärare med ett lågt förtroende.⁷

Fördel avvecklersidan

När Sverige började avveckla kärnkraften genom att stänga av reaktorerna i Barsebäck åren 1997-2005 började också kärnkraftsopinionen avveckla avvecklingslinjen. En tidigare klar övervikt för att avveckla kärnkraften förbyttes i en övervikt för att använda kärnkraften. När riksdagen 2010 – det tidigare avvecklingsåret – beslutar att kärnkraften skall behållas och att tio nya reaktorer skall kunna byggas i tio gamlas ställe, finns det en opinionsövervikt bland svenska folket för beslutet.

Men nästan innan bläcket hunnit torka på riksdagsbeslutet inträffar Fukushimaolyckan våren 2011. En katastrofkänslig opinion förändras snabbt. Användaropinionens övervikt fördunstar och förbyts i en övervikt för åsikten att kärnkraften

bör avvecklas. Och den övervikten finns fortfarande kvar ett och ett halvt år efter härdsmltan i Fukushima.

Men lätt fångat kan också var lätt förgånget. Kärnkraftsmotståndet förlorade relativt snabbt opinionsvinsterna efter olyckorna i Harrisburg och Tjernobyl. Något motsvarande har vi dock ännu inte sett efter Fukushima.

Så innan en eventuell rekyll kommer är det fördel avvecklersidan. Inget tyder i dagsläget på att kärnkraften blir en valfråga 2014, men om den blir det pekar opinionsläget just nu på vind i ryggen för partier som förordar en långsiktig avveckling av kärnkraften i Sverige.

Dock kärnkraftsopinionen har förändrats snabbt tidigare. SOM:s mätningar 2013 och 2014 blir spännande liksom vad som händer därute i energi- och politikverkligheten fram till valet 2014.

Noter

- ¹ Andelen utan uppfattning höll sig kring 18 procent åren 2008-2011 enligt mätningar med en äldre SOM-fråga med en liknande utformning som den som redovisas i tabell 1. Se Hedberg och Holmberg 2013 och Holmberg 2012b.
- ² I SOM-studien 2011 återfanns ytterligare en äldre enkätfråga som rymmer tidsjämförbara resultat före och efter Fukushimaolyckan. Den frågan visar en ökning för avvecklingsåsikten från 30 procent 2010 till 36 procent 2011, en uppgång med +6 procentenheter. Se vidare Holmberg 2012.
- ³ Som synes något olika nivåutfall med resultaten 48, 46, 42 respektive 40 för "avvecklingslinjen" mot 36, 43, 26 respektive 36 för "användarlinjen". Till en del beror skillnaderna på förekomst eller inte förekomst av ett "vet ej"-alternativ i frågorna och hur många som utnyttjar den typen av icke-svar. Men resultaten illustrerar också hur känsliga utfallen är för hur enkätfrågorna är formulerade. Men oavsett formuleringarna 2012 visar alla resultat åt samma håll – en viss övervikt för åsikten att kärnkraften skall avvecklas på lång sikt.
- ⁴ Högutbildade tenderar idag att vara både mest emot kärnkraft och mest för kärnkraft. Det förklaras av att andelen utan åsikt är betydligt lägre bland högutbildade än bland personer med lägre utbildning. Policyfrågan i SOM 2012 visar att andelen för att avveckla kärnkraften är 54 procent bland högutbildade mot 43 procent bland lågutbildade. Motsvarande andelar som vill använda kärnkraften är 38 procent bland högutbildade mot 36 procent bland lågutbildade. Andelen utan åsikt är 8 procent bland högutbildade jämfört med 21 bland lågutbildade (se också Holmberg 2012).
- ⁵ I policyfrågan i SOM 2012 är andelen för en kärnkraftsavveckling respektive för att använda kärnkraften bland samtliga svarande 48 mot 36 procent. Motsvarande resultat bland de olika partiernas sympatisörer är följande: V 84 mot

13 procent; S 54 mot 27; Mp 76 mot 18; C 62 mot 27; FP 48 mot 43; KD 55 mot 34; M 29 mot 58 och SD 34 mot 50.

- 6 Ökningen är från 10 procent 2011 som vill använda kärnkraften till 18 procent 2012. En ökning på en låg nivå med andra ord. Antalet MP-sympatisörer är begränsat i undersökningen, 167 år 2011 och 133 år 2012. Förändringen är därför statistiskt osäker.
- 7 "Effekten" på kärnkraftsopinionen av förtroende för kärnkraftsindustrin respektive för miljöorganisationer kvarstår i regressionsanalyser efter kontroller för människors vänster-högerideologi, grön-grå miljöpositionering och könstillhörighet. Budbärarnas förtroendekapital har en självständig inverkan på människors attityder. Den gamla sanningen gäller också i kärnkraftsfrågan.

Referenser

- Hedberg, Per och Holmberg, Sören 2013. *Åsikter om energi och kärnkraft*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören 1988. *Svenska folkets åsikter om kärnkraft och slutförvaring efter Tjernobyl*. Stockholm: Statens kärnbränslenämnd.
- Holmberg, Sören, Westerståhl, Jörgen och Branzén Karl 1977. *Väljarna och kärnkraften*. Stockholm: Liber Förlag.
- Holmberg, Sören och Petersson, Olof 1980. *Inom felmarginalen*. Stockholm: Liberg Förlag.
- Holmberg, Sören och Asp, Kent 1984. *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Liber Förlag.
- Holmberg, Sören and Hedberg, Per 2012. *Studies in Swedish Energy Opinion*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören 2012a. Fukushimaeffekten. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören 2012b. En resa med kärnkraftsopinionen. I Bergstrand Mats (red) *Upplyst eller utfrys – en antologi om energimarknaden*. Stockholm: E.ON Sverige.
- Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören 2013. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Petersson, Olof 1977. *Väljarna och valet 1976*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.